

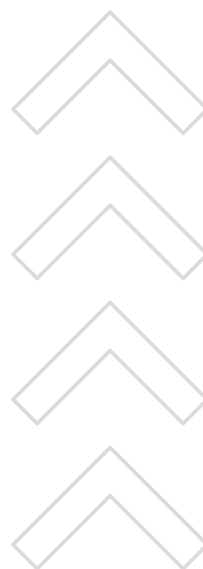


**FUNDACJA
JANINY LEWANDOWSKIEJ**



RAPORT Z BADAŃ

- Świadomość społeczna i społeczeństwo obywatelskie w Polsce 2025
- Dane przekrojowe: 2023, 2024, 2025



Raport z badania pn.:
Świadomość społeczna i społeczeństwo obywatelskie w Polsce 2025.
Dane przekrojowe: 2023, 2024, 2025



**SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM
ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU
FUNDUSZ INICJATYW OBYWATELSKICH NOWEFIO NA LATA 2021-2030**

*Zajęte w publikacji stanowisko reprezentuje stanowisko fundacji, i nie stanowi ono oficjalnego
stanowiska Narodowego Instytutu Wolności - Centrum Społeczeństwa Obywatelskiego*



WPROWADZENIE

Niniejszy raport przedstawia wyniki badania ankietowego pt. „Świadomość społeczna i społeczeństwo obywatelskie w Polsce - 2025”, którego celem było rozpoznanie poziomu wiedzy i deklaracji postaw respondentów wobec pojęcia społeczeństwa obywatelskiego, jego znaczenia dla demokracji, a także oceny roli instytucji publicznych, mediów i organizacji pozarządowych w kształtowaniu aktywności obywatelskiej. Badanie miało również uchwycić deklarowane doświadczenia uczestnictwa w działaniach obywatelskich oraz opinie dotyczące kierunków wzmacniania społeczeństwa obywatelskiego w Polsce (m.in. edukacja obywatelska, wspieranie NGO, współpraca sektorowa).

Metodologia badania

Badanie zostało przeprowadzone w formie ankiety internetowej (CAWI). Narzędzie badawcze składało się z metryczki (pytania demograficzne) oraz części merytorycznej obejmującej pytania dotyczące: znajomości pojęcia społeczeństwa obywatelskiego, samooceny poziomu wiedzy, oceny jego znaczenia dla demokracji, deklarowanej aktywności obywatelskiej, oceny przekazu medialnego, wpływu wydarzeń społecznych (w tym pandemii COVID-19) oraz oceny wsparcia dla sektora NGO. W kwestionariuszu zastosowano pytania jednokrotnego wyboru oraz pytania wielokrotnego wyboru (umożliwiające wskazanie kilku odpowiedzi).





Próba badawcza

Analiza została wykonana na podstawie kompletu danych z roku 2025 obejmującego $N = 700$ odpowiedzi. W zbiorze znajdują się 23 zmienne, w tym zmienne metryczkowe (m.in. płeć, wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie) oraz pytania merytoryczne (oznaczone w danych jako Q5–Q22). W raporcie wyniki prezentowane są w formie rozkładów procentowych oraz interpretacji opisowej, a w dalszej części (w zależności od potrzeb) także w przekrojach według cech metryczkowych.

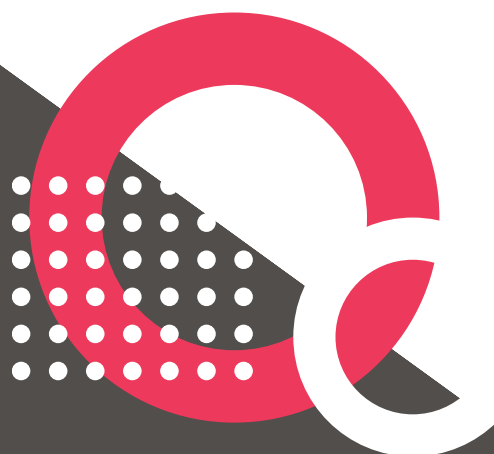
Raport obejmuje przede wszystkim wyniki dla roku 2025, natomiast w jego końcowej części zostanie przeprowadzona analiza porównawcza z wynikami z lat 2023 i 2024. Zestawienie trendów i różnic między latami zostanie opracowane po udostępnieniu danych archiwalnych (2023 i 2024), co pozwoli ocenić kierunek zmian w poziomie świadomości obywatelskiej, deklarowanej aktywności oraz postrzeganiu roli instytucji i NGO w czasie.





Analiza została wykonana na podstawie kompletu danych z roku 2025 obejmującego $N = 700$ odpowiedzi. W zbiorze znajdują się 23 zmienne, w tym zmienne metryczne (m.in. płeć, wiek, miejsce zamieszkania, wykształcenie) oraz pytania merytoryczne (oznaczone w danych jako Q5–Q22). W raporcie wyniki prezentowane są w formie rozkładów procentowych oraz interpretacji opisowej, a w dalszej części (w zależności od potrzeb) także w przekrojach według cech metryczkowych. Zapowiedziana analiza porównawcza 2023–2025

Raport obejmuje przede wszystkim wyniki dla roku 2025, natomiast w jego końcowej części została przeprowadzona analiza porównawcza z wynikami z lat 2023 i 2024. Zestawienie trendów i różnic między latami.

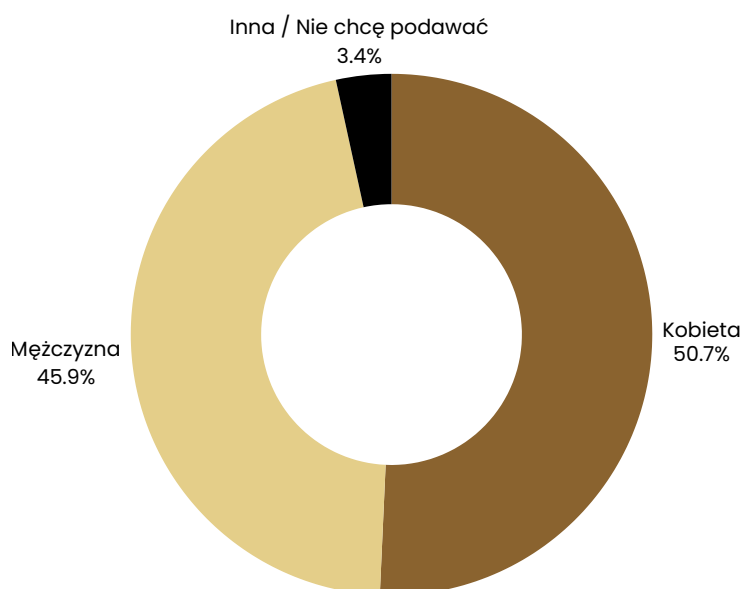


1. METRYKA

1.1. PŁEĆ

W badaniu udział wzięło 700 respondentów. Strukturę próby pod względem płci charakteryzowała niewielka przewaga kobiet, które stanowiły 50,7% badanych ($n = 355$). Mężczyźni stanowili 45,9% próby ($n = 321$). Odpowiedź „Inna / Nie chcę podawać” została wskazana przez 3,4% respondentów ($n = 24$).

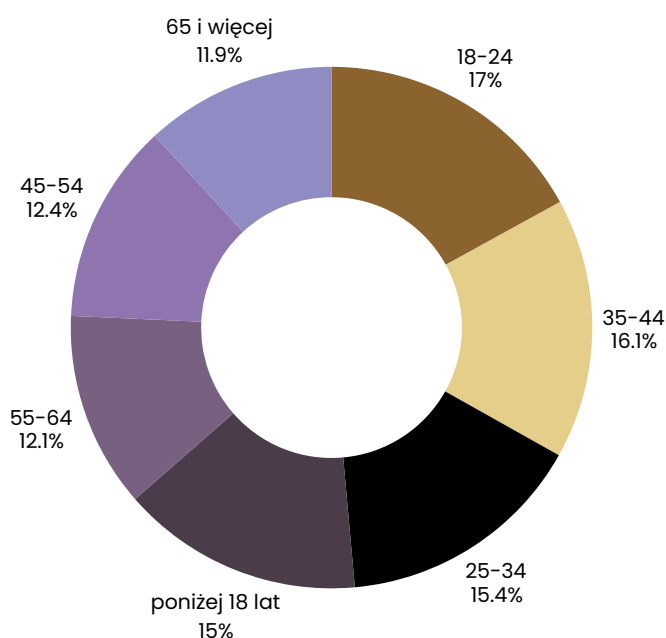
Uzyskany rozkład odpowiedzi wskazywał na względnie zrównoważoną strukturę płci wśród uczestników badania. Jednocześnie uwzględniona została niewielka grupa respondentów, którzy nie zadeklarowali swojej płci, co znalazło odzwierciedlenie w danych metryczkowych próby.



1.2. WIEK

Struktura wieku respondentów była zróżnicowana, bez jednej wyraźnie dominującej grupy. Najliczniejszą kategorię stanowiły osoby w wieku 18–24 lata – 17% ($n = 119$), a następnie respondenci w wieku 35–44 lata – 16,1% ($n = 113$) oraz 25–34 lata – 15,4% ($n = 108$). Udział osób poniżej 18 lat wyniósł 15,0% ($n = 105$).

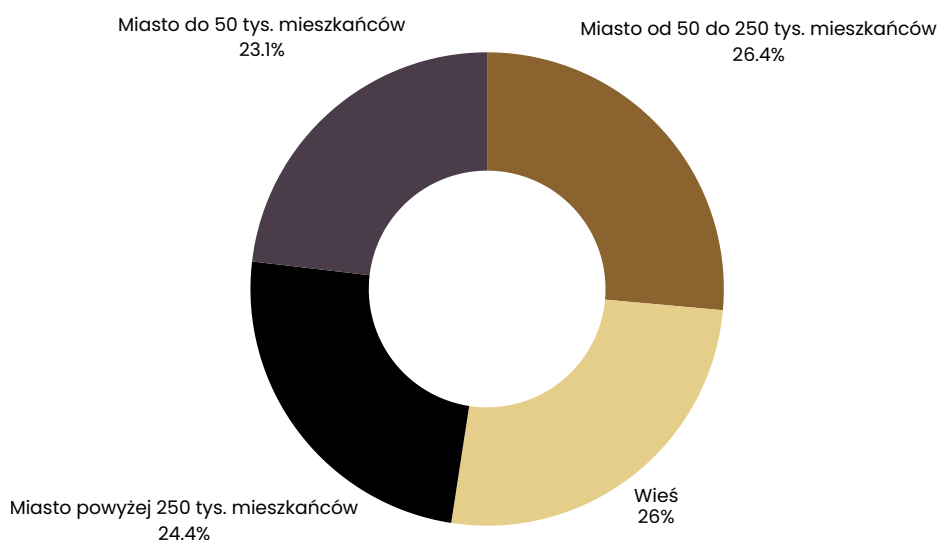
Pozostałe grupy wiekowe miały zbliżone udziały: 45–54 lata – 12,4% ($n = 87$), 55–64 lata – 12,1% ($n = 85$) oraz 65 lat i więcej – 11,9% ($n = 83$). Uzyskane wyniki wskazywały na rozłożenie próby w kilku porównywalnych liczebnie przedziałach, z lekką koncentracją w grupach 18–44 oraz zauważalnym udziałem respondentów niepełnoletnich.



1.3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA

Struktura próby pod względem miejsca zamieszkania była wyraźnie zrównoważona pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi różnej wielkości. Największą grupę stanowili respondenci zamieszkujący miasta od 50 do 250 tys. mieszkańców – 26,4% (n = 185) oraz obszary wiejskie – 26,0% (n = 182).

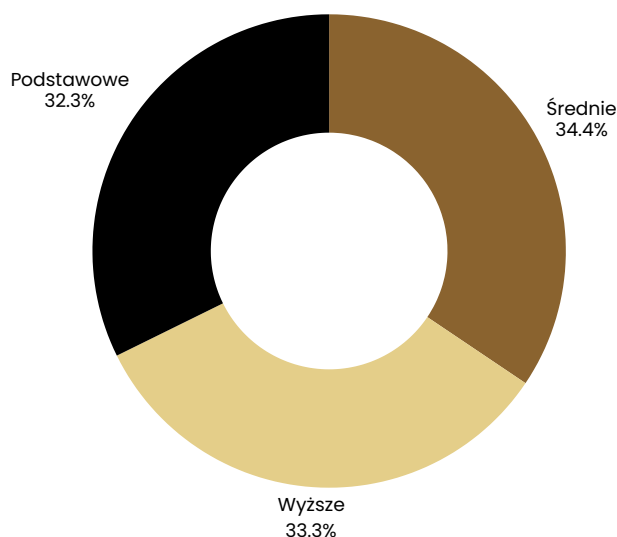
Nieznacznie mniejszy udział odnotowano wśród osób mieszkających w miastach powyżej 250 tys. mieszkańców – 24,4% (n = 171) oraz w miastach do 50 tys. mieszkańców – 23,1% (n = 162). Uzyskany rozkład odpowiedzi wskazywał na równomierne reprezentowanie różnych typów miejsc zamieszkania, bez dominacji jednej kategorii terytorialnej.



1.4. WYKSZTAŁCENIE

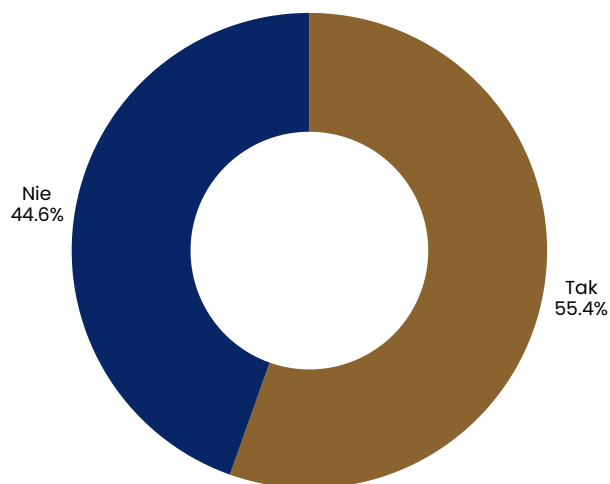
Struktura próby pod względem poziomu wykształcenia była niemal równomierna. Najliczniejszą grupę stanowili respondenci z wykształceniem średnim – 34,4% (n = 241). Niewiele mniejszy udział odnotowano wśród osób posiadających wykształcenie wyższe – 33,3% (n = 233).

Respondenci z wykształceniem podstawowym stanowili 32,3% próby (n = 226). Uzyskane wyniki wskazywały na brak wyraźnej dominacji jednego poziomu wykształcenia, co świadczyło o zróżnicowanej strukturze edukacyjnej badanych i pozwalało na analizę postaw obywatelskich w szerokim przekroju społecznym.



2. ANALIZA

2.1. ZNAJOMOŚĆ POJĘCIA SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO



Czy słyszałeś/-aś o pojęciu 'społeczeństwo obywatelskie'?



Wyniki badania wskazywały, że pojęcie „społeczeństwo obywatelskie” było znane nieco ponad połowie respondentów. Odpowiedź „Tak” zadeklarowało 55,4% badanych (n = 388), natomiast 44,6% respondentów (n = 312) wskazało, że nie słyszało wcześniej tego terminu.

Uzyskany rozkład odpowiedzi świadczył o ograniczonej powszechności pojęcia w świadomości społecznej. Pomimo częstego występowania terminu „społeczeństwo obywatelskie” w debacie publicznej, dokumentach strategicznych oraz dyskursie eksperckim, znaczna część badanych nie identyfikowała go jako pojęcia znanego. Wynik ten sugerował istnienie luki pomiędzy językiem instytucjonalnym a codziennym doświadczeniem obywateli.

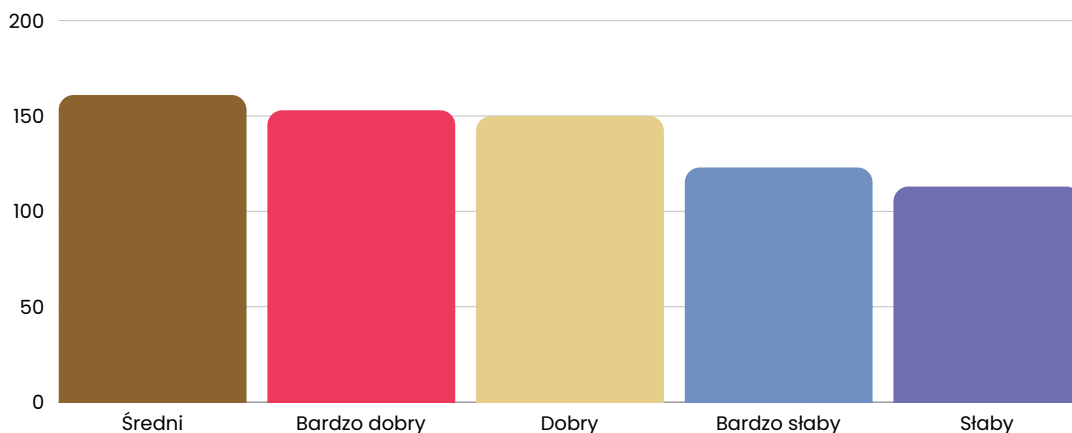
Jednocześnie fakt, że ponad połowa respondentów deklarowała znajomość pojęcia, wskazywał na częściowe zakorzenienie terminu w przestrzeni społecznej, szczególnie wśród osób mających kontakt z edukacją obywatelską, mediami informacyjnymi lub działalnością społeczną. Należy jednak zauważyć, że sama deklaracja znajomości pojęcia nie przesądzała o rzeczywistym poziomie jego rozumienia, co znalazło odzwierciedlenie w kolejnych pytaniach badania odnoszących się do samooceny wiedzy oraz praktycznego zaangażowania obywatelskiego.

Wysoki odsetek odpowiedzi negatywnych wskazywał również, że termin „społeczeństwo obywatelskie” funkcjonował dla wielu respondentów jako pojęcie abstrakcyjne lub niedostatecznie osadzone w doświadczeniu codziennym. Może to oznaczać, że idee i działania składające się na społeczeństwo obywatelskie były częściej postrzegane przez pryzmat konkretnych aktywności (np. wolontariatu, protestów, działań lokalnych), a rzadziej jako element szerszej, spójnej koncepcji.

Wyniki te stanowiły istotny punkt wyjścia do dalszej analizy postaw obywatelskich, ponieważ wskazywały, że poziom świadomości pojęciowej nie był jednorodny, a rozumienie idei społeczeństwa obywatelskiego mogło być zróżnicowane w zależności od doświadczeń, wieku, wykształcenia czy miejsca zamieszkania respondentów.



2.2. OCENA POZIOMU WIEDZY



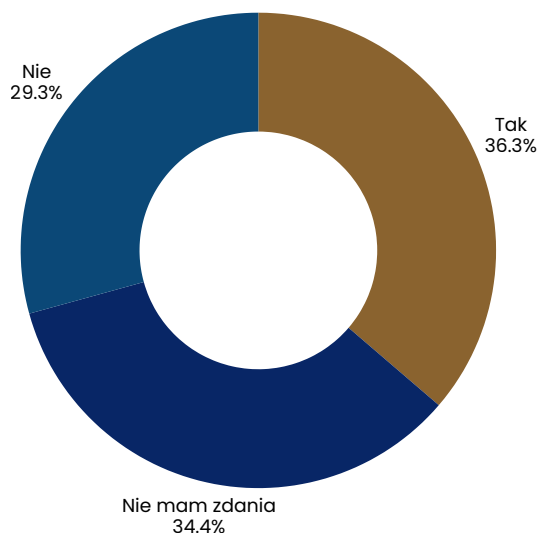
*Jak oceniasz swój poziom wiedzy na temat
społeczeństwa obywatelskiego?*

Respondenci najczęściej oceniali swój poziom wiedzy na temat społeczeństwa obywatelskiego jako średni, co zadeklarowało 23% badanych ($n = 161$). Zbliżone udziały dotyczyły odpowiedzi „bardzo dobry” – 21,9% ($n = 153$) oraz „dobry” – 21,4% ($n = 150$). Łącznie ponad dwie trzecie respondentów (66,3%) określało swoją wiedzę jako co najmniej średnią.

Jednocześnie istotna część badanych wskazywała na niski poziom samooceny wiedzy. Odpowiedź „bardzo słaby” została wybrana przez 17,6% respondentów ($n = 123$), natomiast „słaby” przez 16,1% ($n = 113$). Łącznie odpowiedzi te stanowiły 33,7% próby, co oznaczało, że co trzeci respondent postrzegał swoją wiedzę jako niewystarczającą.

Rozkład odpowiedzi wskazywał na wyraźną polaryzację ocen, przy jednoczesnym braku jednej dominującej kategorii. Samooceny koncentrowały się zarówno w górnych, jak i dolnych przedziałach skali, co sugerowało nierównomierne rozłożenie kompetencji obywatelskich wśród badanych. Wyniki te potwierdzały, że znajomość pojęcia społeczeństwa obywatelskiego nie zawsze przekładała się na wysoką ocenę własnej wiedzy, a poziom orientacji w tym obszarze był w badanej populacji zróżnicowany. Uzyskane dane wskazywały również, że znaczna grupa respondentów postrzegała swoją wiedzę jako przeciętną, co mogło odzwierciedlać ogólną świadomość istnienia tematu przy jednoczesnym braku pogłębionego rozumienia jego mechanizmów, roli i znaczenia w praktyce społecznej.

2.3. OCENA ISTOTNOŚĆ I ZAANGAŻOWANIE



Czy uważasz, że społeczeństwo obywatelskie jest ważne dla funkcjonowania demokracji?

Respondenci w zróżnicowany sposób oceniali znaczenie społeczeństwa obywatelskiego dla funkcjonowania demokracji. Odpowiedź „Tak” wskazało 36,3% badanych (n = 254), co stanowiło największą pojedynczą grupę. Jednocześnie 34,4% respondentów (n = 241) zadeklarowało brak jednoznacznej opinii, wybierając odpowiedź „Nie mam zdania”.

Odpowiedź „Nie” została wskazana przez 29,3% badanych (n = 205). Oznaczało to, że niemal co trzeci respondent nie postrzegał społeczeństwa obywatelskiego jako istotnego elementu systemu demokratycznego.

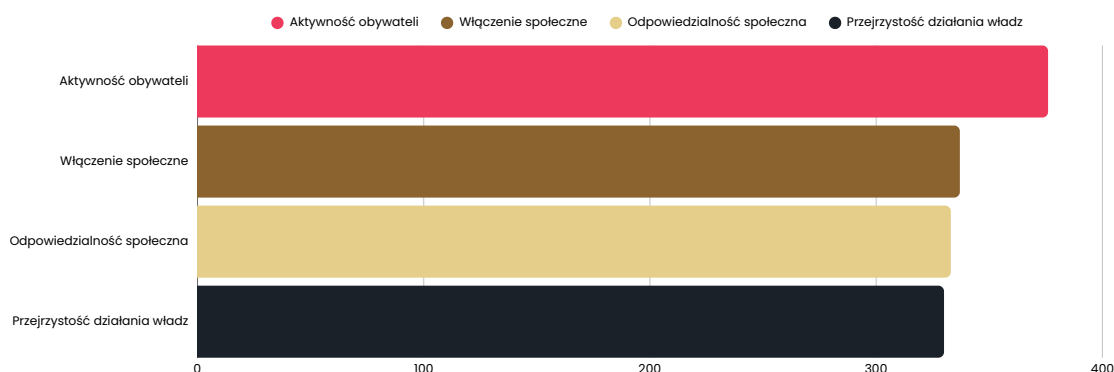


Czy brałeś/-aś kiedykolwiek udział w działaniach na rzecz społeczeństwa obywatelskiego (np. wolontariat, organizacje pozarządowe)?

Ponad połowa respondentów deklarowała wcześniejszy udział w działaniach na rzecz społeczeństwa obywatelskiego – 52,9% (n = 370). Jednocześnie 47,1% badanych (n = 330) wskazało, że nie brało udziału w tego typu aktywnościach.

Uzyskany rozkład odpowiedzi wskazywał na niemal równy podział próby pomiędzy osoby posiadające doświadczenie w działaniach obywatelskich a respondentów biernych w tym zakresie. Wynik ten sugerował, że aktywność obywatelska miała dla znacznej części badanych charakter realnego doświadczenia, jednak pozostawała jednocześnie niedostępna lub nieobecna w praktyce niemal połowy respondentów.

2.4. OCENA NAJWAŻNIEJSZYCH CECH SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO



Jakie, Twoim zdaniem, są najważniejsze cechy społeczeństwa obywatelskiego?

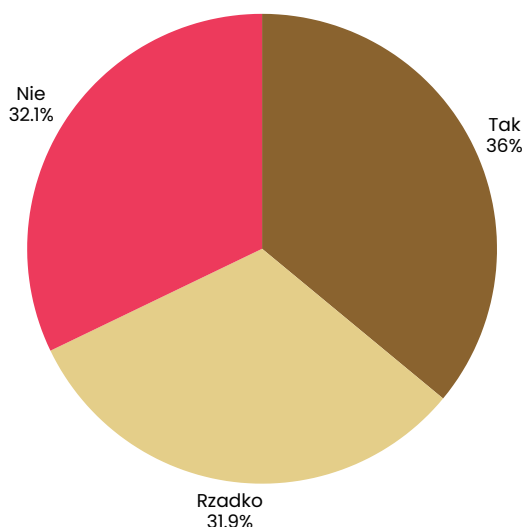
W pytaniu wielokrotnego wyboru respondenci najczęściej wskazywali na aktywność obywateli jako kluczową cechę społeczeństwa obywatelskiego. Odpowiedź ta została zaznaczona 376 razy, co odpowiadało 53,7% badanych ($n = 376$). Na kolejnych pozycjach znalazły się: włączenie społeczne – 48,1% ($n = 337$), odpowiedzialność społeczna – 47,6% ($n = 333$) oraz przejrzystość działania władz – 47,1% ($n = 330$).

Rozkład wskazań wskazywał na to, że respondenci postrzegali społeczeństwo obywatelskie jako zjawisko wielowymiarowe, które łączyło zarówno elementy „oddolne” (aktywność obywateli, odpowiedzialność społeczna), jak i elementy odnoszące się do jakości życia publicznego (przejrzystość działania władz, włączenie społeczne). Szczególnie istotne było to, że najwyżej oceniana została aktywność obywateli, co sugerowało, iż badani utożsamiali społeczeństwo obywatelskie przede wszystkim z działaniem i uczestnictwem, a nie wyłącznie z formalnymi strukturami czy instytucjami.

Jednocześnie wysokie udziały odpowiedzi dotyczących włączenia społecznego i odpowiedzialności społecznej pokazywały, że respondenci łączyli społeczeństwo obywatelskie z wartościami wspólnotowymi, solidarnością oraz współodpowiedzialnością za otoczenie. Wskazanie przejrzystości działania władz na niemal równym poziomie sugerowało natomiast, że znacząca część badanych rozumiała społeczeństwo obywatelskie również jako mechanizm kontroli społecznej i jawności życia publicznego, a więc jako komponent poprawiający standardy funkcjonowania instytucji demokratycznych.

Wyniki pytania 9 wzmacniały obraz, w którym społeczeństwo obywatelskie było ujmowane przez respondentów nie tylko jako „idea”, ale jako zestaw praktyk i norm społecznych: aktywność, włączanie, odpowiedzialność i transparentność. Taki profil wskazań wskazywał na dość spójne intuicyjne rozumienie kluczowych filarów społeczeństwa obywatelskiego w badanej grupie.

2.5. SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE W ŻYCIU CODZIENNYM



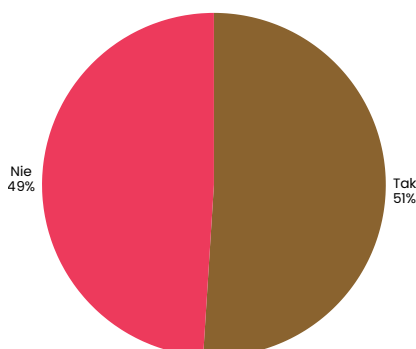
*Czy w Twoim otoczeniu (rodzina, znajomi)
temat społeczeństwa obywatelskiego jest
często poruszany?*

Odpowiedzi respondentów wskazywały na umiarkowaną obecność tematu społeczeństwa obywatelskiego w codziennym otoczeniu społecznym. Odpowiedź „Tak” zadeklarowało 36% badanych ($n = 252$), co oznaczało, że dla nieco ponad jednej trzeciej respondentów temat ten był często poruszany w rozmowach z rodziną lub znajomymi.

Jednocześnie 31,9% respondentów ($n = 223$) wskazało odpowiedź „Rzadko”, natomiast 32,1% badanych ($n = 225$) zadeklarowało, że temat ten nie był poruszany w ich otoczeniu. Rozkład odpowiedzi był więc bardzo wyrównany pomiędzy trzema kategoriami.

Uzyskane wyniki wskazywały, że społeczeństwo obywatelskie nie funkcjonowało jako jednoznacznie obecny element codziennego dyskursu społecznego. Choć dla części respondentów temat ten pojawiał się w rozmowach prywatnych, to dla porównywalnej liczby badanych pozostawał on rzadki lub całkowicie nieobecny. Sugerowało to, że zagadnienia związane z aktywnością obywatelską częściej pozostawały w sferze indywidualnych doświadczeń lub przekazu instytucjonalnego, niż w spontanicznych, codziennych interakcjach społecznych.

2.6. EDUKACJA W ZAKRESIE SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W SZKOLE LUB NA UCZELNI



Czy w szkole lub na uczelni uczono Cię o społeczeństwie obywatelskim?

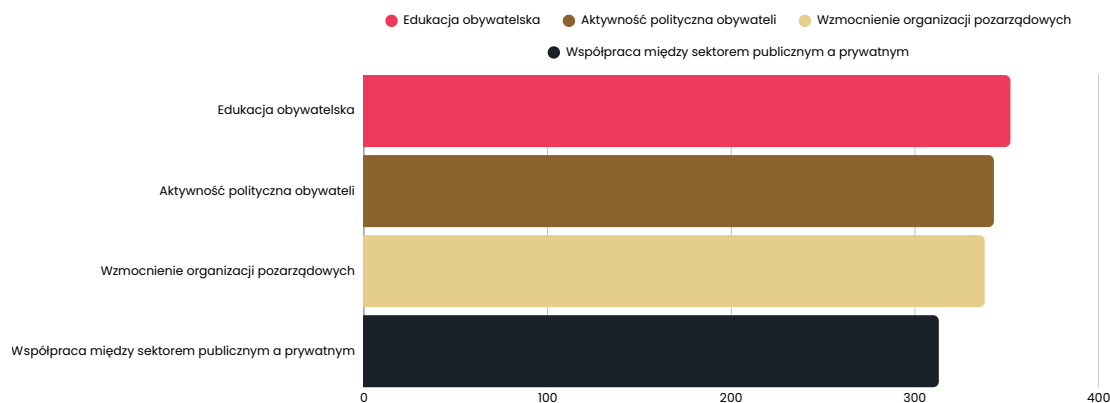
Wyniki badania wskazywały na brak jednoznacznej powszechności edukacji obywatelskiej w doświadczeniach respondentów. Odpowiedź „Tak”, potwierdzającą styczność z tematyką społeczeństwa obywatelskiego w trakcie edukacji szkolnej lub akademickiej, zadeklarowało 51,0% badanych ($n = 357$). Jednocześnie 49,0% respondentów ($n = 343$) wskazało, że nie miało kontaktu z tym zagadnieniem w ramach formalnej edukacji.

Uzyskany rozkład odpowiedzi wskazywał na niemal równy podział próby, co sugerowało, że edukacja obywatelska nie stanowiła stałego i jednolicie realizowanego elementu systemu kształcenia. Dla znacznej części respondentów wiedza na temat społeczeństwa obywatelskiego nie była więc rezultatem zaplanowanego procesu edukacyjnego, lecz mogła pochodzić z innych źródeł, takich jak doświadczenia osobiste, media czy działalność społeczna.

Jednocześnie fakt, że nieco ponad połowa badanych deklarowała kontakt z tematyką społeczeństwa obywatelskiego w edukacji formalnej, wskazywał na częściową obecność tego zagadnienia w programach nauczania, jednak bez charakteru systemowego i powszechnego. Wyniki te sugerowały, że przekaz edukacyjny dotyczący społeczeństwa obywatelskiego miał charakter fragmentaryczny i nierównomierny, co mogło wpływać na zróżnicowany poziom wiedzy i świadomości obywatelskiej obserwowany w kolejnych pytaniach badania.

W kontekście wcześniejszych wyników – zwłaszcza deklarowanej znajomości pojęcia oraz samooceny wiedzy – odpowiedzi respondentów wskazywały, że formalna edukacja nie była jedynym ani dominującym źródłem kształtowania postaw obywatelskich, a jej brak u znacznej części badanych mógł przyczyniać się do niepewności interpretacyjnej oraz trudności w jednoznacznym ocenianiu roli społeczeństwa obywatelskiego w życiu publicznym.

2.7. DZIAŁANIA NAJSKUTECZNIEJ WZMACNIAJĄCE SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE



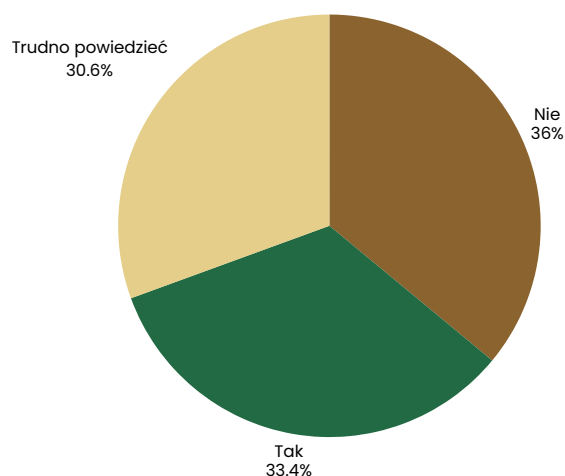
Jakie działania uważasz za najskuteczniejsze w budowaniu silnego społeczeństwa obywatelskiego?

Respondenci najczęściej wskazywali edukację obywatelską jako kluczowe działanie wzmocniające społeczeństwo obywatelskie. Opcja ta została zaznaczona 352 razy, co odpowiadało 50,3% badanych. Niewiele rzadziej wskazywano aktywność polityczną obywateli – 49% (n = 343) oraz wzmocnienie organizacji pozarządowych – 48,3% (n = 338). Relatywnie wysoki odsetek wskazań dotyczył również współpracy między sektorem publicznym a prywatnym – 44,7% (n = 313).

Rozkład odpowiedzi wskazywał, że respondenci postrzegali rozwój społeczeństwa obywatelskiego jako proces wieloobszarowy, wymagający równoczesnych działań edukacyjnych, instytucjonalnych oraz partycypacyjnych. Szczególnie istotne było najwyższe wskazanie edukacji obywatelskiej, co sugerowało przekonanie, że świadome i kompetentne jednostki stanowią fundament aktywności obywatelskiej. Jednocześnie wysokie udziały odpowiedzi dotyczących aktywności politycznej oraz wzmocniania NGO wskazywały, że respondenci nie ograniczali społeczeństwa obywatelskiego wyłącznie do sfery edukacji, lecz dostrzegali znaczenie realnego uczestnictwa w życiu publicznym oraz stabilnych struktur organizacyjnych, umożliwiających długofalowe działania społeczne. Wskazanie współpracy sektorowej podkreślało natomiast znaczenie kooperacji pomiędzy różnymi aktorami życia publicznego jako czynnika sprzyjającego rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego.

Wyniki pytania 12 uzupełniały wcześniejsze odpowiedzi respondentów, wskazując, że rozwój społeczeństwa obywatelskiego był przez badanych postrzegany nie jako efekt pojedynczego działania, lecz jako rezultat skoordynowanych i wzajemnie uzupełniających się procesów społecznych.

2.8. OCENA SPOSOBU INFORMOWANIA PRZEZ MEDIA O SPOŁECZEŃSTWIE OBYWATELSKIM



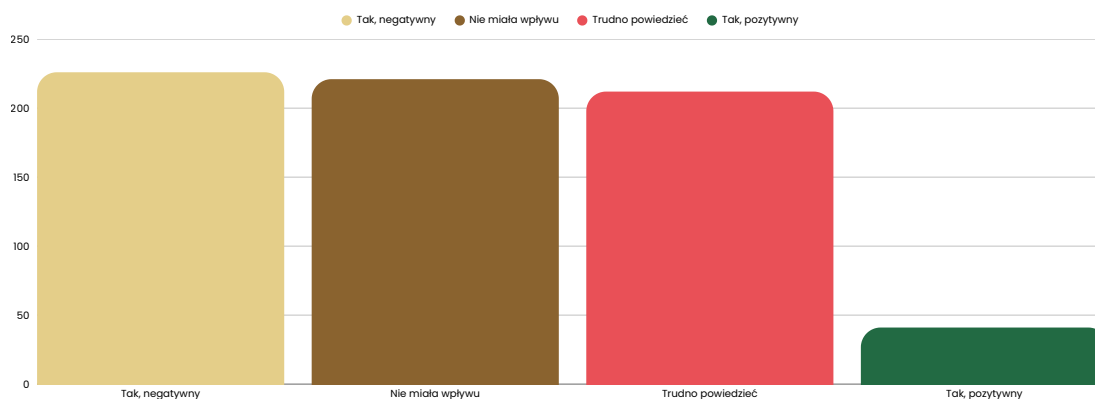
Czy uważasz, że media w Polsce w odpowiedni sposób informują o działaniach związanych ze społeczeństwem obywatelskim?

Respondenci najczęściej oceniali, że media nie informowały w wystarczającym stopniu o zagadnieniach związanych ze społeczeństwem obywatelskim. Odpowiedź „Nie” wskazało 36,0% badanych ($n = 252$). Jednocześnie 33,4% respondentów ($n = 234$) uznało, że przekaz medialny był wystarczający.

Znaczący odsetek badanych – 30,6% ($n = 214$) – wybrał odpowiedź „Trudno powiedzieć”, co wskazywało na brak jednoznacznej oceny roli mediów w tym obszarze.

Uzyskany rozkład odpowiedzi sugerował brak wyraźnego konsensusu społecznego w ocenie przekazu medialnego dotyczącego społeczeństwa obywatelskiego. Przewaga odpowiedzi negatywnych nad pozytywnymi wskazywała na umiarkowany poziom krytycyzmu wobec mediów, natomiast wysoki udział odpowiedzi neutralnych mógł świadczyć o ograniczonej widoczności lub niskiej rozpoznawalności tego typu treści w codziennym przekazie medialnym.

2.9. WPŁYW PANDEMII COVID-19 NA ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO



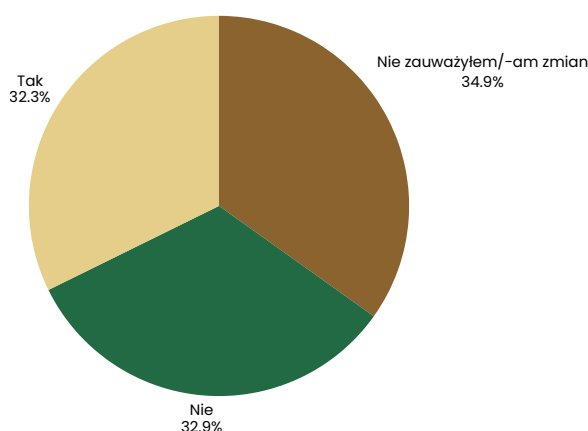
Czy sądzisz, że pandemia COVID-19 miała wpływ na rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Polsce?

Respondenci najczęściej oceniali wpływ pandemii COVID-19 na rozwój społeczeństwa obywatelskiego jako negatywny. Odpowiedź „Tak, negatywny” wskazało 32,3% badanych ($n = 226$). Zbliżony odsetek respondentów uznał, że pandemia nie miała wpływu na rozwój społeczeństwa obywatelskiego – 31,6% ($n = 221$).

Znacząca grupa badanych – 30,3% ($n = 212$) – wybrała odpowiedź „Trudno powiedzieć”, co wskazywało na brak jednoznacznej oceny skutków pandemii w tym obszarze. Stosunkowo niewielki odsetek respondentów – 5,9% ($n = 41$) – ocenił wpływ pandemii jako pozytywny.

Uzyskany rozkład odpowiedzi wskazywał na brak jednoznacznej oceny społecznej wpływu pandemii COVID-19 na rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Przewaga ocen negatywnych sugerowała, że dla części respondentów okres pandemii wiązał się z osłabieniem aktywności obywatelskiej lub ograniczeniem możliwości działania, natomiast wysoki udział odpowiedzi neutralnych i niejednoznacznych wskazywał na zróżnicowane doświadczenia badanych w tym zakresie.

2.10. ZMIANA ZAINTERESOWANIA TEMATYKĄ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W OSTATNICH LATACH



Czy zauważyłeś/-aś wzrost zainteresowania społeczeństwem obywatelskim w ostatnich latach?

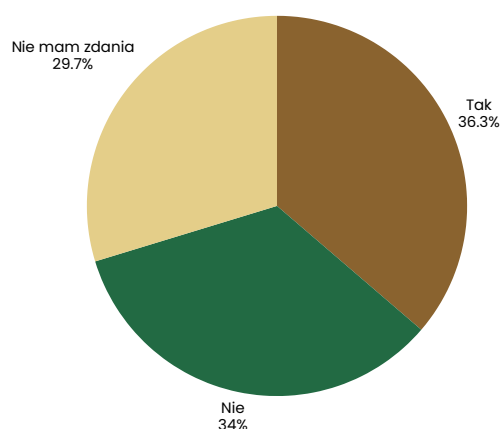
Wyniki badania wskazywały na brak jednoznacznie dominującego kierunku zmian w poziomie zainteresowania tematyką społeczeństwa obywatelskiego wśród respondentów. Najliczniejsza grupa badanych – 34,9% ($n = 244$) – zadeklarowała, że nie zauważyła istotnych zmian w tym obszarze. Odpowiedzi te sugerowały stabilność percepcji tematyki obywatelskiej oraz brak wyraźnych impulsów, które zostałyby powszechnie odebrane jako zwiększające lub zmniejszające zainteresowanie społeczeństwem obywatelskim.

Jednocześnie 32,3% respondentów ($n = 226$) wskazało, że zainteresowanie tematyką społeczeństwa obywatelskiego wzrosło. Odpowiedzi te mogły odzwierciedlać wpływ bieżących wydarzeń społecznych i politycznych, wzrost aktywności oddolnych inicjatyw, a także większą obecność tematów obywatelskich w przestrzeni publicznej i medialnej w ostatnich latach.

Z kolei 32,9% badanych ($n = 230$) zadeklarowało, że zainteresowanie społeczeństwem obywatelskim nie wzrosło, co wskazywało na postrzeganie tej tematyki jako niezmienniej lub niewystarczająco atrakcyjnej w porównaniu z innymi zagadnieniami życia publicznego. Odpowiedzi te mogły również wynikać z poczucia zmęczenia debatą publiczną lub braku bezpośredniego przełożenia dyskusji obywatelskich na codzienne doświadczenia respondentów.

Całościowy rozkład odpowiedzi wskazywał na wysoki poziom fragmentaryzacji doświadczeń i ocen. Brak wyraźnej przewagi jednej kategorii sugerował, że zmiany w zainteresowaniu społeczeństwem obywatelskim nie miały charakteru jednolitego ani powszechnego, lecz zależały od indywidualnych uwarunkowań, takich jak poziom zaangażowania społecznego, dostęp do informacji czy osobiste doświadczenia związane z aktywnością obywatelską.

2.11. CZY RZĄD POWINIEN BARDZIEJ INWESTOWAĆ W ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO?



Czy uważasz, że rząd powinien więcej inwestować w inicjatywy związane ze społeczeństwem obywatelskim?

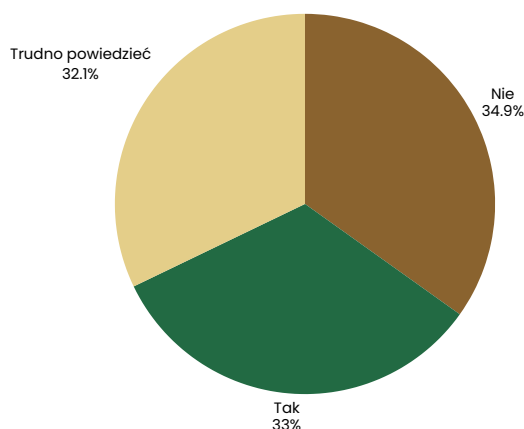
Respondenci w zróżnicowany sposób oceniali zasadność zwiększenia zaangażowania państwa w rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Największa grupa badanych – 36,3% (n = 254) – uznała, że rząd powinien bardziej inwestować w ten obszar. Jednocześnie 34% respondentów (n = 238) wyraziło opinię przeciwną, wskazując odpowiedź „Nie”.

Znaczący odsetek badanych – 29,7% (n = 208) – zadeklarował brak jednoznacznego stanowiska, wybierając odpowiedź „nie mam zdania”. Uzyskany rozkład odpowiedzi wskazywał na brak konsensusu społecznego w kwestii roli państwa w finansowaniu i wspieraniu społeczeństwa obywatelskiego.

Wyniki te sugerowały, że choć istotna część respondentów dostrzegała potrzebę większego wsparcia instytucjonalnego, porównywalnie liczna grupa była wobec tego sceptyczna lub nie posiadała wyrobionej opinii. Odpowiedzi te odzwierciedlały zróżnicowane oczekiwania wobec roli państwa w kształtowaniu aktywności obywatelskiej oraz brak jednoznacznej wizji relacji pomiędzy sektorem publicznym a społeczeństwem obywatelskim w badanej populacji.

Dane te pokazywały, że oczekiwania wobec roli państwa w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego były silnie podzielone. Brak wyraźnej przewagi jednej z odpowiedzi wskazywał na niejednoznaczne postrzeganie odpowiedzialności rządu za wspieranie aktywności obywatelskiej oraz na zróżnicowane rozumienie relacji między inicjatywą oddolną a wsparciem instytucjonalnym.

2.12. CZY W POLSCE ISTNIEJE WYSTARCZAJĄCA LICZBA PROGRAMÓW PROMUJĄCYCH ŚWIADOMOŚĆ OBYWATELSKĄ?



Czy uważasz, że istnieje wystarczająca liczba programów edukacyjnych i inicjatyw promujących świadomość społeczeństwa obywatelskiego w Polsce?

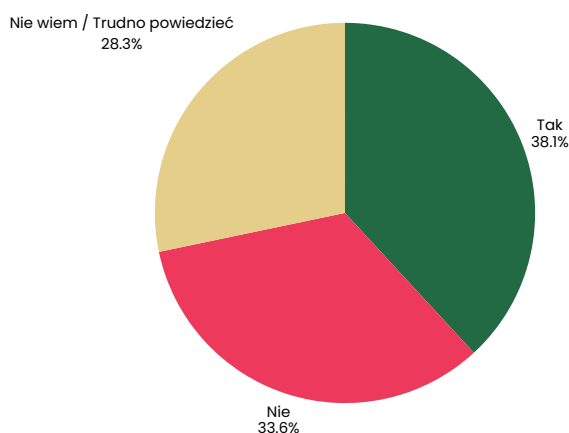
Wyniki badania wskazywały na brak jednoznacznej społecznej oceny liczby programów promujących świadomość obywatelską w Polsce. Najlichniesza grupa respondentów – 34,9% (n = 244) – uznała, że dostępna liczba takich inicjatyw nie była wystarczająca. Odpowiedzi te mogły odzwierciedlać poczucie niedostatecznej widoczności programów obywatelskich lub przekonanie o ich ograniczonym zasięgu.

Jednocześnie 33% badanych (n = 231) wyraziło opinię przeciwną, uznając, że liczba programów promujących świadomość obywatelską była wystarczająca. Odpowiedzi te sugerowały, że część respondentów dostrzegała istniejące inicjatywy i postrzegała je jako adekwatne do obecnych potrzeb społecznych.

Znaczący odsetek respondentów – 32,1% (n = 225) – wybrał odpowiedź „Trudno powiedzieć”, co wskazywało na ograniczoną orientację badanych w ofercie programowej lub brak bezpośredniego kontaktu z tego typu działaniami. Wysoki udział tej odpowiedzi sugerował, że programy promujące świadomość obywatelską mogły funkcjonować poza bezpośrednim doświadczeniem znacznej części respondentów.

Całościowy rozkład odpowiedzi wskazywał na rozproszenie ocen i brak wyraźnego konsensusu. Zbliżone udziały odpowiedzi pozytywnych, negatywnych i niejednoznacznych sugerowały, że świadomość istnienia programów obywatelskich oraz ocena ich adekwatności były silnie zróżnicowane. Wyniki te potwierdzały wcześniejsze obserwacje dotyczące fragmentarycznego charakteru edukacji obywatelskiej oraz ograniczonej obecności tematyki społeczeństwa obywatelskiego w codziennym doświadczeniu społecznym respondentów.

2.13. CZY SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE MA REALNY WPŁYW NA DECYZJE POLITYCZNE W POLSCE?



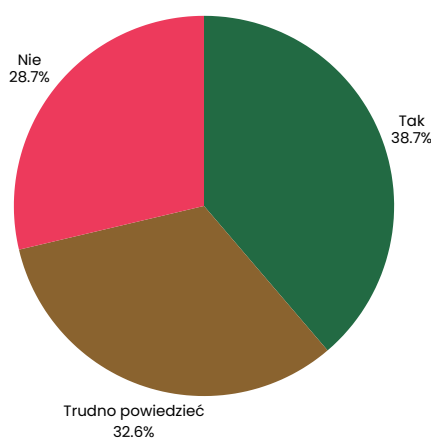
Czy uważasz, że społeczeństwo obywatelskie w Polsce skutecznie wpływa na decyzje polityczne?

Największa grupa respondentów uznała, że społeczeństwo obywatelskie miało realny wpływ na decyzje polityczne – 38,1% badanych (n = 267). Jednocześnie 33,6% respondentów (n = 235) wskazało odpowiedź „Nie”, wyrażając przekonanie o braku takiego wpływu.

Znaczący odsetek badanych – 28,3% (n = 198) – zadeklarował brak jednoznacznej opinii, wybierając odpowiedź „nie wiem / trudno powiedzieć”. Rozkład odpowiedzi wskazywał na silne zróżnicowanie ocen oraz brak powszechnego przekonania co do skuteczności oddziaływania społeczeństwa obywatelskiego na sferę decyzyjną.

Uzyskane wyniki sugerowały, że postrzeganie wpływu społeczeństwa obywatelskiego było niejednolite i ambiwalentne. Choć największa grupa respondentów dostrzegała możliwość oddziaływania inicjatyw obywatelskich na politykę publiczną, porównywalnie liczna część badanych pozostawała sceptyczna lub nie posiadała sprecyzowanej opinii, co mogło świadczyć o ograniczonej widoczności efektów działań obywatelskich w przestrzeni publicznej.

2.14. CZY OD 2024 ROKU WPŁYW SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO NA ŻYCIE PUBLICZNE ZWIĘKSZYŁ SIĘ?



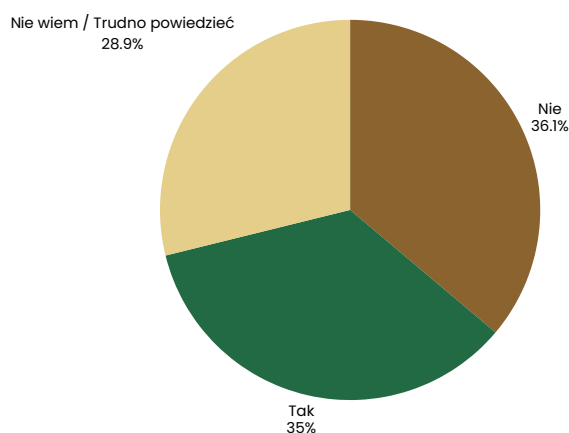
Czy uważasz, że od 2024 roku społeczeństwo obywatelskie bardziej wpływa na decyzje polityczne?

Największa grupa respondentów uznała, że od 2024 roku wpływ społeczeństwa obywatelskiego na życie publiczne zwiększył się. Odpowiedź „Tak” wskazało 38,7% badanych ($n = 270$). Jednocześnie 32,6% respondentów ($n = 227$) wybrało odpowiedź „Trudno powiedzieć”, co wskazywało na brak jednoznacznej oceny zmian w tym obszarze.

Odpowiedź „Nie” została wskazana przez 28,7% badanych ($n = 200$). Rozkład odpowiedzi sugerował, że choć największa grupa respondentów dostrzegała wzrost znaczenia społeczeństwa obywatelskiego w ostatnim okresie, znaczna część badanych nie obserwowała wyraźnych zmian lub miała trudność z ich jednoznaczną oceną.

Uzyskane wyniki wskazywały na umiarkowany optymizm społeczny w ocenie dynamiki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego po 2024 roku, przy jednocześnie wysokim poziomie niepewności interpretacyjnej. Odpowiedzi respondentów sugerowały, że zmiany w zakresie wpływu społeczeństwa obywatelskiego nie były jednolicie odczuwalne całej badanej populacji i mogły mieć charakter selektywny, zależny od bezpośrednich doświadczeń i stopnia zaangażowania obywatelskiego.

2.15. CZY ORGANIZACJE POZARZĄDOWE W POLSCE MAJĄ WYSTARCZAJĄCE WSPARCIE DO REALIZACJI SWOICH DZIAŁAŃ?



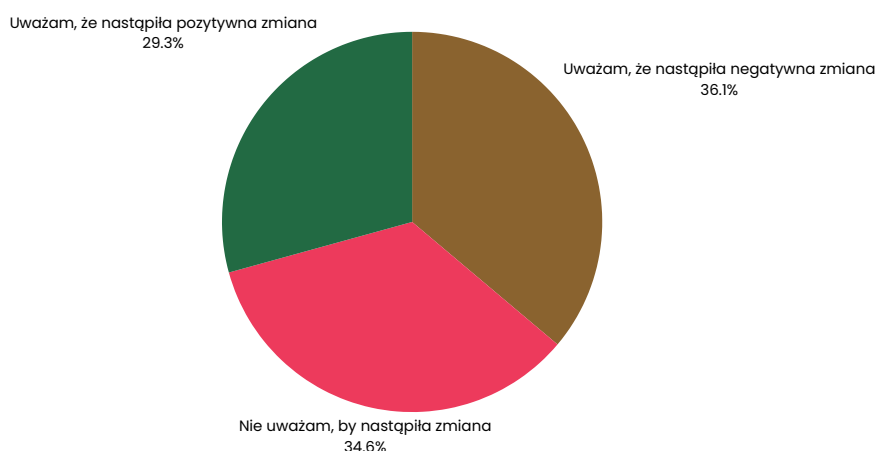
Czy sądzisz, że organizacje pozarządowe (NGO) w Polsce mają wystarczające wsparcie finansowe i organizacyjne do skutecznego działania?

Największa grupa respondentów uznała, że organizacje pozarządowe nie posiadały wystarczającego wsparcia do realizacji swoich działań – 36,1% badanych (n = 253). Odpowiedź „Tak” wskazało 35% respondentów (n = 245), co oznaczało bardzo zbliżony poziom ocen pozytywnych i negatywnych.

Jednocześnie 28,9% badanych (n = 202) zadeklarowało brak jednoznacznej opinii, wybierając odpowiedź „nie wiem / trudno powiedzieć”. Uzyskany rozkład odpowiedzi wskazywał na brak wyraźnego konsensusu w ocenie sytuacji sektora pozarządowego w Polsce.

Wyniki te sugerowały, że postrzeganie poziomu wsparcia dla NGO było silnie zróżnicowane, a doświadczenia respondentów w tym zakresie mogły zależeć od bezpośredniego kontaktu z działalnością organizacji pozarządowych lub stopnia zaangażowania obywatelskiego. Zbliżony udział odpowiedzi pozytywnych i negatywnych, przy jednocześnie wysokim poziomie niepewności, wskazywał, że ocena realnych warunków funkcjonowania NGO nie była jednoznacznie ugruntowana w świadomości społecznej.

2.16. OCENA ZMIANY LICZBY ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W POLSCE W LATACH 2024–2025



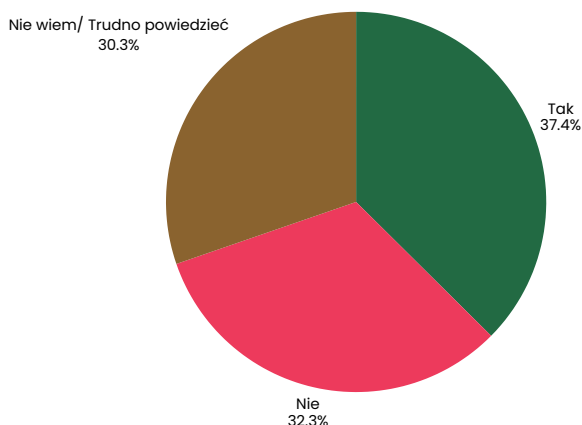
Czy uważasz, że na przestrzeni roku między 2024 a 2025 rokiem doszło do zmiany w zakresie wsparcia finansowego organizacji pozarządowych? Jeśli tak to jaka była to zmiana?

Wyniki badania wskazywały, że respondenci najczęściej postrzegali zmiany w liczbie organizacji pozarządowych w Polsce jako niekorzystne. Odpowiedź „Uważam, że nastąpiła negatywna zmiana” została wskazana przez 36,1% badanych (n = 253). Respondenci ci dostrzegali pogorszenie sytuacji sektora pozarządowego, co mogło być związane z ograniczeniami finansowymi, rosnącymi kosztami funkcjonowania, zmniejszoną dostępnością grantów lub trudnościami organizacyjnymi, prowadzącymi do zawieszania bądź likwidacji działalności części organizacji.

Jednocześnie 34,6% respondentów (n = 242) uznało, że nie nastąpiła istotna zmiana w liczbie organizacji pozarządowych. Odpowiedzi te wskazywały na postrzeganą stabilność sektora lub brak wyraźnie zauważalnych zmian w bezpośrednim otoczeniu respondentów. Może to sugerować, że dynamika zmian w sektorze NGO nie była jednolicie widoczna w skali kraju, a jej ocena zależała od kontekstu lokalnego oraz stopnia kontaktu badanych z działalnością organizacji pozarządowych.

Odpowiedź „Uważam, że nastąpiła pozytywna zmiana” wskazało 29,3% badanych (n = 205). Ta grupa respondentów mogła dostrzegać rozwój nowych inicjatyw społecznych, wzrost aktywności obywatelskiej lub większą profesjonalizację części organizacji pozarządowych, pomimo ogólnych trudności funkcjonowania sektora. Całościowy rozkład odpowiedzi wskazywał na umiarkowanie krytyczną ocenę kondycji sektora pozarządowego, przy jednoczesnym braku jednoznacznego konsensusu społecznego. Przewaga ocen negatywnych sugerowała, że znaczna część respondentów postrzegała lata 2024–2025 jako okres wyzwań i niepewności dla organizacji pozarządowych. Jednocześnie wysoki udział odpowiedzi neutralnych i pozytywnych potwierdzał, że zmiany zachodzące w sektorze NGO miały charakter zróżnicowany i niejednolity, a ich odbiór był silnie uzależniony od indywidualnych doświadczeń respondentów oraz lokalnych uwarunkowań działalności obywatelskiej.

2.17. CZY REKLAMY, DEZINFORMACJA I DZIAŁANIA INSTYTUCJI PUBLICZNYCH WPŁYWAJĄ NA KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI OBYWATELSKIEJ?



W nawiązaniu do ujawnionej przez NASK sprawy reklam politycznych na Facebooku, które mogły być finansowane z zagranicy i ingerować w kampanię prezydencką, czy Pana/Pani zdaniem organizacje pozarządowe powinny pełnić rolę strażników uczciwości wyborów – monitorując przebieg kampanii w Internecie, źródła finansowania reklam oraz zgłaszając podejrzenia naruszeń (np. do PKW, NASK, ABW) i informując obywateli o takich zagrożeniach?

Największa grupa respondentów uznała, że reklamy, dezinformacja oraz działania instytucji publicznych miały wpływ na kształtowanie świadomości obywatelskiej. Odpowiedź „Tak” wskazało 37,4% badanych (n = 262). Jednocześnie 32,3% respondentów (n = 226) wyraziło opinię przeciwną, uznając, że czynniki te nie miały istotnego wpływu.

Znaczący odsetek badanych – 30,3% (n = 212) – zadeklarował brak jednoznacznej opinii, wybierając odpowiedź „nie wiem / trudno powiedzieć”. Rozkład odpowiedzi wskazywał na zróżnicowane postrzeganie roli przekazu informacyjnego i instytucjonalnego w procesie kształtowania świadomości obywatelskiej.

Uzyskane wyniki sugerowały, że dla istotnej części respondentów przekaz medialny, w tym reklamy oraz zjawisko dezinformacji, był postrzegany jako realny czynnik wpływający na postawy i wiedzę obywatelską. Jednocześnie wysoki udział odpowiedzi negatywnych i niejednoznacznych wskazywał, że wpływ ten nie był jednoznacznie dostrzegany w całej badanej populacji. Odpowiedzi te potwierdzały, że rola informacji, narracji medialnych oraz działań instytucjonalnych w kształtowaniu świadomości obywatelskiej była postrzegana jako złożona i niejednorodna, zależna od indywidualnych doświadczeń oraz poziomu krytycznego odbioru treści publicznych.

3.1, WNIOSKI

Przeprowadzone badanie ujawniło złożony i niejednoznaczny obraz świadomości obywatelskiej w Polsce, w którym wiedza deklaratywna, postawy normatywne oraz realne doświadczenia obywatelskie nie zawsze pozostawały ze sobą spójne. Analiza odpowiedzi respondentów wskazywała, że społeczeństwo obywatelskie było pojęciem częściowo rozpoznawalnym, jednak jego znaczenie, rola oraz mechanizmy funkcjonowania nie były powszechnie internalizowane w świadomości społecznej.

Jedną z kluczowych zależności ujawnionych w badaniu była rozbieżność pomiędzy deklarowaną znajomością pojęcia społeczeństwa obywatelskiego a oceną jego znaczenia dla demokracji. Choć ponad połowa respondentów deklarowała, że zna to pojęcie, znacznie mniejszy odsetek jednoznacznie uznawał je za istotne dla funkcjonowania systemu demokratycznego. Wysoki udział odpowiedzi neutralnych („nie mam zdania”, „trudno powiedzieć”) sugerował, że pojęcie społeczeństwa obywatelskiego funkcjonowało dla wielu badanych na poziomie hasłowym, bez wyraźnego powiązania z praktyką życia publicznego.

Istotną obserwacją była również polaryzacja samooceny wiedzy. Respondenci relatywnie często oceniali swoją wiedzę jako dobrą lub bardzo dobrą, przy jednoczesnym wysokim udziale ocen słabych i bardzo słabych. Brak dominacji odpowiedzi „średnich” wskazywał, że badani mieli tendencję do skrajnych ocen własnych kompetencji, co mogło wynikać z niejednolitego dostępu do edukacji obywatelskiej oraz różnic w doświadczeniach społecznych.

Na szczególną uwagę zasługiwał fakt, że realne doświadczenie udziału w działaniach obywatelskich deklarowała ponad połowa respondentów, mimo że temat społeczeństwa obywatelskiego nie był często obecny w codziennych rozmowach w ich otoczeniu. Zależność ta sugerowała, że aktywność obywatelska miała często charakter praktyczny i incydentalny, a niekoniecznie refleksyjny czy teoretycznie ugruntowany. Działania takie jak wolontariat czy udział w inicjatywach lokalnych mogły być podejmowane bez jednoznacznego identyfikowania ich jako elementów społeczeństwa obywatelskiego.

Ciekawą zależnością było również to, że respondenci trafnie identyfikowali kluczowe cechy społeczeństwa obywatelskiego, takie jak aktywność obywateli, włączenie społeczne, odpowiedzialność społeczna oraz przejrzystość działania władz. Jednocześnie nie przekładało się to automatycznie na przekonanie o realnym wpływie społeczeństwa obywatelskiego na decyzje polityczne. Oznaczało to, że badani potrafili opisać „jakie powinno być” społeczeństwo obywatelskie, lecz znacznie rzadziej dostrzegali jego sprawczość w rzeczywistości politycznej.



Wyniki badania ujawniły także ambiwalentny stosunek do roli państwa. Respondenci byli niemal równo podzieleni w kwestii zwiększenia inwestycji rządowych w rozwój społeczeństwa obywatelskiego, co wskazywało na brak jednoznacznej wizji relacji pomiędzy oddolną aktywnością obywatelską a wsparciem instytucjonalnym. Zależność ta była szczególnie widoczna w zestawieniu z oceną sytuacji organizacji pozarządowych – sektor NGO był postrzegany jako jednocześnie niedostatecznie wspierany i nierównomiernie rozwijający się.

Ciekawym, lecz niepokojącym wnioskiem była wysoka niepewność respondentów w pytaniach dotyczących liczby programów promujących świadomość obywatelską oraz wpływu mediów, dezinformacji i instytucji publicznych. Duży udział odpowiedzi neutralnych sugerował, że znaczna część badanych nie posiadała wystarczającej orientacji w tym obszarze, co mogło świadczyć o niskiej widoczności działań obywatelskich w przestrzeni publicznej lub o przeciążeniu informacyjnym.

Pandemia COVID-19 została oceniona jako czynnik o zróżnicowanym i niejednoznacznym wpływie na społeczeństwo obywatelskie. Przewaga ocen negatywnych współistniała z wysokim odsetkiem odpowiedzi neutralnych, co wskazywało, że skutki pandemii były odbierane selektywnie – dla części respondentów oznaczały osłabienie aktywności, dla innych nie przyniosły trwałych zmian, a jedynie nieliczni dostrzegali ich pozytywny potencjał.

W kontekście dynamiki zmian po 2024 roku badani wykazywali umiarkowany optymizm, jednak ponownie pojawiała się wysoka niepewność interpretacyjna. Zależność ta potwierdzała ogólną tendencję ujawnioną w całym badaniu: respondenci rzadko formułowali jednoznaczne oceny procesów społecznych, częściej lokując swoje odpowiedzi pomiędzy sceptycyzmem a ostrożnym realizmem.

Podsumowując, badanie pokazało, że społeczeństwo obywatelskie w Polsce było postrzegane jako idea ważna, lecz nie w pełni osadzona w doświadczeniu społecznym, a świadomość obywatelska respondentów miała charakter fragmentaryczny, sytuacyjny i silnie zróżnicowany. Najważniejszą zależnością ujawnioną w badaniu była luka pomiędzy deklaracjami a poczuciem realnej sprawczości, co stanowiło istotny punkt wyjścia do dalszej analizy porównawczej oraz formułowania rekomendacji systemowych.



3.2, REKOMENDACJE

W pierwszej kolejności konieczne będzie wzmocnienie i usystematyzowanie edukacji obywatelskiej na wszystkich etapach kształcenia. Treści dotyczące społeczeństwa obywatelskiego powinny zostać włączone w sposób ciągły do programów nauczania, tak aby nie miały charakteru jednorazowego lub okazjonalnego. Edukacja ta będzie musiała łączyć elementy wiedzy teoretycznej z odniesieniami do praktyki życia publicznego, co pozwoli na lepsze zrozumienie roli aktywności obywatelskiej w funkcjonowaniu demokracji oraz na zmniejszenie rozbieżności pomiędzy deklarowaną znajomością pojęcia a jego faktycznym rozumieniem.

Równolegle konieczne będzie silniejsze powiązanie wiedzy obywatelskiej z realnymi doświadczeniami społecznymi. Działania takie jak wolontariat, inicjatywy lokalne, udział w konsultacjach społecznych czy projekty realizowane przez organizacje pozarządowe powinny być wyraźnie identyfikowane i komunikowane jako elementy społeczeństwa obywatelskiego. Pozwoli to na budowanie świadomości, że aktywność obywatelska nie ogranicza się do formalnych struktur, lecz obejmuje także codzienne formy zaangażowania społecznego.

Istotnym kierunkiem działań będzie zwiększenie widoczności i przejrzystości programów promujących świadomość obywatelską. Wyniki badania pokazały wysoki poziom niepewności respondentów w ocenie istnienia i skuteczności takich inicjatyw, co będzie wymagało poprawy komunikacji publicznej. Programy te powinny być prezentowane w sposób długofalowy i spójny, z jasnym wskazaniem ich celów, adresatów oraz efektów, aby mogły być łatwiej identyfikowane przez obywateli.

Niezbędne będzie również wzmocnienie roli mediów w rzetelnym informowaniu o społeczeństwie obywatelskim oraz przeciwdziałaniu dezinformacji. Przekaz medialny powinien w większym stopniu eksponować przykłady skutecznych działań obywatelskich oraz ich realny wpływ na życie publiczne. Jednocześnie konieczne będzie rozwijanie kompetencji odbiorców w zakresie krytycznego myślenia i oceny treści informacyjnych, tak aby ograniczyć wpływ dezinformacji na kształtowanie postaw obywatelskich.

Kolejnym obszarem działań będzie wzmocnienie wsparcia instytucjonalnego dla organizacji pozarządowych. Wyniki badania wskazały na brak jednoznacznej oceny kondycji sektora NGO, co będzie wymagało stabilniejszych i bardziej przewidywalnych mechanizmów finansowania oraz uproszczenia procedur administracyjnych. Wsparcie to powinno sprzyjać długofalowemu rozwojowi organizacji, a nie wyłącznie realizacji krótkoterminowych projektów.

Ważnym kierunkiem będzie także wzmacnianie poczucia realnej sprawczości obywateli. Działania obywatelskie powinny częściej przekładać się na widoczne efekty w sferze publicznej, co pozwoli na ograniczenie sceptycyzmu wobec wpływu społeczeństwa obywatelskiego na decyzje polityczne. W tym celu konieczne będzie rozwijanie mechanizmów dialogu społecznego oraz form partycypacji, które umożliwią obywatelom obserwowanie konkretnych rezultatów własnego zaangażowania.

Całościowo rekomendacje te będą zmierzały do zmniejszenia luki pomiędzy wiedzą deklaracyjną a praktyką obywatelską, zwiększenia przejrzystości działań publicznych oraz wzmocnienia zaufania do sensu aktywności obywatelskiej. Realizacja wskazanych kierunków działań pozwoli na bardziej spójny i trwały rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.



4.1. ANALIZA PRZEKROJOWA: ZNAJOMOŚĆ POJĘCIA „SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE” (2023–2025)



Analiza przekrojowa: znajomość pojęcia „społeczeństwo obywatelskie” (2023–2025)

Analiza porównawcza danych z lat 2023, 2024 i 2025 wskazywała na systematyczną zmianę w poziomie rozpoznawalności pojęcia „społeczeństwo obywatelskie”, co pozwalało interpretować ten wskaźnik jako jeden z kluczowych markerów ewolucji świadomości obywatelskiej.

W roku 2023 znajomość pojęcia deklarowała mniejszość respondentów, co sugerowało, że termin ten funkcjonował głównie w dyskursie eksperckim i instytucjonalnym, a w ograniczonym stopniu przenikał do języka codziennego. W roku 2024 zauważalny był wzrost odsetka odpowiedzi twierdzących, co mogło wiązać się z intensyfikacją debaty publicznej, zwiększoną aktywnością organizacji obywatelskich oraz większą obecnością tematów partycypacyjnych w mediach.

Najwyższy poziom rozpoznawalności pojęcia odnotowano w roku 2025, gdzie większość respondentów deklarowała znajomość terminu. Zmiana ta wskazywała na utrwalenie pojęcia w świadomości społecznej, jednak nie oznaczała automatycznie pogłębionego rozumienia jego znaczenia, co potwierdzały wyniki kolejnych pytań dotyczących samooceny wiedzy oraz poczucia realnej sprawczości. Ewolucja tego wskaźnika sugerowała, że w badanym okresie następowało przesunięcie od nieznajomości do rozpoznawalności, a społeczeństwo obywatelskie zaczęło funkcjonować jako termin rozpoznawalny społecznie. Jednocześnie utrzymujący się wysoki udział odpowiedzi negatywnych w latach wcześniejszych wskazywał, że proces ten miał charakter stopniowy i nierównomierny, a jego tempo było uzależnione od czynników zewnętrznych, takich jak wydarzenia polityczne, działania edukacyjne oraz narracje medialne.

Analiza zmian w zakresie rozpoznawalności pojęcia „społeczeństwo obywatelskie” w latach 2023–2025 wskazywała na ograniczoną skalę wzrostu świadomości pojęciowej, wynoszącą łącznie około 8–9 punktów procentowych. Taka dynamika zmian świadczyła o powolnym, liniowym charakterze procesu, pozbawionym cech przełomowości. W badanym okresie nie zaobserwowano wyraźnego skoku świadomości, który można byłoby jednoznacznie powiązać z konkretnym wydarzeniem, reformą systemową lub intensywną interwencją edukacyjną.

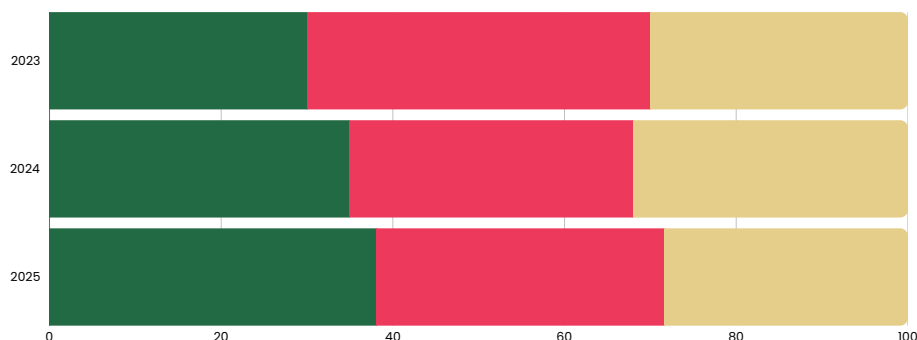
Istotnym elementem analizy było również przekroczenie w 2024 r. punktu równowagi pomiędzy odpowiedziami wskazującymi na znajomość i nieznanie pojęcia. Fakt ten oznaczał, że pojęcie „społeczeństwo obywatelskie” zaczęło funkcjonować w świadomości większości respondentów, jednak w roku 2025 przewaga odpowiedzi twierdzących uległa stabilizacji, a nie dalszemu pogłębieniu. Wskazywało to, że termin ten został włączony do obiegu językowego, lecz nie osiągnął jeszcze poziomu pełnej internalizacji, rozumianej jako trwałe i pogłębione zakorzenienie w świadomości społecznej.

Na szczególną uwagę zasługiwał kontrast pomiędzy niewielką zmianą w zakresie rozpoznawalności pojęcia a innymi wynikami badania, zwłaszcza dotyczącymi deklarowanego udziału w działaniach obywatelskich. W analizowanym okresie odnotowano wzrost deklaracji aktywności obywatelskiej, który nie był jednak skorelowany z analogicznym wzrostem świadomości pojęciowej. Zależność ta sugerowała, że rozwój praktyk obywatelskich następował w dużej mierze niezależnie od refleksji terminologicznej i konceptualnej.

W ujęciu interpretacyjnym oznaczało to, że badany proces nie stanowił klasycznej historii wzrostu świadomości obywatelskiej rozumianej jako pogłębione rozumienie pojęć i mechanizmów społeczeństwa obywatelskiego. Był to raczej przypadek utrzymującej się stagnacji pojęciowej przy jednoczesnym rozwoju aktywności praktycznej. Społeczeństwo obywatelskie funkcjonowało zatem przede wszystkim jako zbiór działań i doświadczeń, które nie zawsze były identyfikowane, nazywane i interpretowane w kategoriach spójnej całości konceptualnej.



4.2. ANALIZA PRZEKROJOWA: KSZTAŁTOWANIE SIĘ PRZEKONANIA O REALNYM WPŁYWIE SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO NA DECYZJE POLITYCZNE (2023–2025)



Analiza przekrojowa: kształtowanie się przekonania o realnym wpływie społeczeństwa obywatelskiego na decyzje polityczne (2023–2025)

Analiza odpowiedzi na pytanie dotyczące realnego wpływu społeczeństwa obywatelskiego na decyzje polityczne w Polsce ujawniła wyraźnie większą dynamikę zmian niż w przypadku samej znajomości pojęcia społeczeństwa obywatelskiego. W przeciwieństwie do stabilnej, niemal liniowej ewolucji świadomości pojęciowej, w tym obszarze obserwowalne były zmiany o charakterze nastrojowym i percepcyjnym, świadczące o przekształcaniu się społecznego obrazu sprawczości obywatelskiej.

W roku 2023 dominował wysoki poziom sceptycyzmu oraz niepewności interpretacyjnej. Znaczna część respondentów albo nie dostrzegała realnego wpływu społeczeństwa obywatelskiego na decyzje polityczne, albo nie potrafiła jednoznacznie ocenić jego skuteczności. Taki rozkład odpowiedzi wskazywał, że działania obywatelskie były wówczas postrzegane raczej jako aktywność symboliczna lub marginalna, a nie jako element realnie oddziałujący na procesy decyzyjne.

W 2024 roku zaobserwowano przesunięcie struktury odpowiedzi w kierunku większej dyferencjacji postaw. Z jednej strony wzrósł odsetek respondentów przekonanych o istnieniu realnego wpływu społeczeństwa obywatelskiego, z drugiej jednak utrzymywał się wysoki udział odpowiedzi negatywnych oraz „trudno powiedzieć”. Oznaczało to, że rok ten stanowił moment przejściowy, w którym część badanych zaczęła dostrzegać sprawczość działań obywatelskich, podczas gdy inni pozostawali sceptyczni lub nieposiadający jednoznacznych doświadczeń potwierdzających taki wpływ.

Najwyraźniejszą zmianę odnotowano w roku 2025, kiedy odpowiedzi respondentów uległy dalszej polaryzacji. Wzrosła liczba osób deklarujących przekonanie o realnym wpływie społeczeństwa obywatelskiego na decyzje polityczne, jednak jednocześnie nie nastąpiło proporcjonalne zmniejszenie grupy sceptycznej. Oznaczało to, że proces kształtowania się przekonań nie prowadził do konsensusu, lecz do utrwalenia dwóch konkurencyjnych narracji: jednej akcentującej rosnącą skuteczność działań obywatelskich oraz drugiej podkreślającej ich ograniczony lub pozorny charakter.

W ujęciu dynamicznym lata 2023–2025 nie przedstawiały więc historii jednokierunkowego wzrostu zaufania do sprawczości społeczeństwa obywatelskiego, lecz raczej proces narastającego zróżnicowania ocen. O ile coraz więcej respondentów dostrzegało potencjał wpływu obywatelskiego, o tyle równie wyraźnie utrzymywała się grupa, dla której ten wpływ pozostawał niewidoczny lub niewystarczający. Jednocześnie stopniowo malał udział odpowiedzi całkowicie niejednoznacznych, co sugerowało, że respondenci coraz częściej zajmowali wyraźne stanowisko, nawet jeśli było ono krytyczne.

Całościowo analiza ta wskazywała, że w badanym okresie następowało przejście od niepewności ku polaryzacji, a nie ku jednoznacznemu wzmocnieniu poczucia sprawczości. Społeczeństwo obywatelskie coraz częściej było oceniane w kategoriach realnego aktora życia publicznego, jednak jego wpływ pozostawał przedmiotem sporu interpretacyjnego, a nie powszechnie podzielanego przekonania.

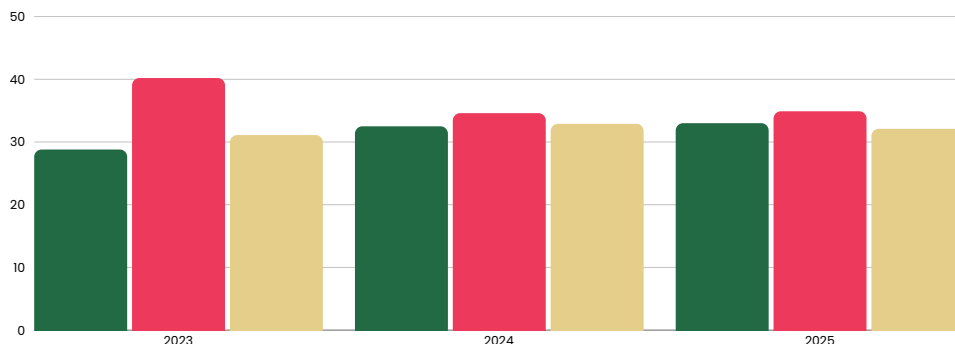
W roku 2023 dominowały odpowiedzi negatywne oraz niejednoznaczne, co wskazywało na wysoki poziom sceptycyzmu i niepewności w ocenie wpływu działań obywatelskich na procesy decyzyjne. Społeczeństwo obywatelskie było wówczas postrzegane częściej jako obszar aktywności społecznej niż jako realny uczestnik mechanizmów politycznych.

W kolejnych latach obserwowano umiarkowany wzrost odsetka odpowiedzi wskazujących na istnienie realnego wpływu, przy jednoczesnym stopniowym spadku udziału odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Zjawisko to sugerowało, że respondenci coraz częściej formułowali wyraźne oceny, nawet jeśli były one krytyczne. Proces ten nie prowadził jednak do zaniku sceptycyzmu, który utrzymywał się na względnie stabilnym poziomie.

W ujęciu dynamicznym lata 2023–2025 można interpretować jako okres przechodzenia od dominującej niepewności ku polaryzacji ocen, a nie ku konsensusowi. Wzrost przekonania o sprawczości społeczeństwa obywatelskiego nie miał charakteru gwałtownego ani jednokierunkowego, lecz następował równolegle z utrwalaniem się postaw krytycznych.

Całościowo wyniki te wskazywały, że w analizowanym okresie następowało dojrzewanie społecznej refleksji nad rolą społeczeństwa obywatelskiego, polegające nie tyle na bezwarunkowym wzroście zaufania do jego wpływu, ile na coraz wyraźniejszym artykułowaniu ocen. Społeczeństwo obywatelskie było coraz częściej postrzegane jako potencjalny aktor życia publicznego, jednak jego realna sprawczość pozostawała przedmiotem trwałego sporu interpretacyjnego.

4.3. ANALIZA PRZEKROJOWA: OCENA SKALI I DOSTĘPNOŚCI PROGRAMÓW EDUKACYJNYCH W OBSZARZE SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO – ANALIZA DYNAMICZNA



„Czy uważasz, że istnieje wystarczająca liczba programów edukacyjnych i inicjatyw promujących świadomość społeczeństwa obywatelskiego w Polsce?”

Analiza odpowiedzi na pytanie dotyczące wystarczającej liczby programów edukacyjnych i inicjatyw promujących świadomość społeczeństwa obywatelskiego ujawniała wyraźny, choć stopniowy proces zmiany ocen w latach 2023–2025. W 2023 r. dominowała postawa krytyczna – największy odsetek respondentów wskazywał, że liczba takich programów była niewystarczająca, przy jednocześnie istotnym udziale odpowiedzi niejednoznacznych. Świadczyło to o powszechnym przekonaniu o deficycie systemowych działań edukacyjnych w tym obszarze.

W 2024 r. zaobserwowano pierwsze przesunięcie struktury odpowiedzi, polegające na wzroście odsetka ocen pozytywnych oraz spadku odpowiedzi negatywnych. Zmiana ta nie miała charakteru przełomowego, lecz wskazywała na stopniowe zwiększanie widoczności programów edukacyjnych lub rosnącą świadomość ich istnienia wśród respondentów. Jednocześnie udział odpowiedzi „trudno powiedzieć” pozostawał relatywnie stabilny, co sugerowało, że znaczna część badanych nadal nie posiadała jednoznacznej wiedzy pozwalającej na ocenę skali działań edukacyjnych.

Rok 2025 przyniósł kontynuację tego trendu, widoczną w dalszym wzroście odsetka odpowiedzi twierdzących oraz konsekwentnym spadku ocen negatywnych. Mimo to odpowiedzi pozytywne nie uzyskały zdecydowanej przewagi nad pozostałymi kategoriami. Oznaczało to, że choć percepcja dostępności programów edukacyjnych poprawiała się, to krytyczna ocena ich skali wciąż dominowała w strukturze odpowiedzi.

Z perspektywy statystycznej zmiany średnich wartości odpowiedzi nie były powiązane z gwałtownym spadkiem rozproszenia. Odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć” utrzymywał się na zbliżonym poziomie w całym okresie, co wskazywało na utrwalony brak pełnej orientacji części respondentów w zakresie oferty edukacyjnej. Oznaczało to, że poprawa ocen miała charakter stopniowy i selektywny, a nie systemowy.

Dynamika odpowiedzi wskazywała, że w latach 2023–2025 następowała powolna poprawa percepcji dostępności programów edukacyjnych, jednak bez osiągnięcia punktu równowagi czy powszechnego przekonania o ich wystarczającej liczbie. Zmiana ta była bardziej efektem wzrostu widoczności i fragmentarycznych inicjatyw niż rezultatem kompleksowej strategii edukacji obywatelskiej. Pytanie to dobrze ilustruje jeden z kluczowych wniosków całego badania: rozwój działań edukacyjnych jest dostrzegalny, lecz nadal postrzegany jako niewystarczający w skali systemowej.

Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że obserwowana poprawa ocen nie była równoznaczna z jednoznacznym wzrostem zaufania do systemu edukacji obywatelskiej jako całości. Utrzymujący się, względnie stabilny udział odpowiedzi „trudno powiedzieć” wskazywał, że część respondentów nie miała bezpośredniego kontaktu z programami edukacyjnymi lub nie była w stanie jednoznacznie ocenić ich skali i skuteczności. Z perspektywy analitycznej sugerowało to, że programy te funkcjonowały w sposób rozproszony i selektywny, docierając do określonych grup społecznych, lecz nie tworząc powszechnie rozpoznawalnego systemu edukacji obywatelskiej. Jednocześnie brak gwałtownego spadku odpowiedzi negatywnych, mimo wzrostu ocen pozytywnych, wskazywał na utrzymywanie się krytycznego rdzenia opinii, który nie ulegał łatwej zmianie wraz z upływem czasu.

Oznaczało to, że poprawa percepcji dostępności programów edukacyjnych była procesem stopniowym i podatnym na zahamowanie, jeżeli nie towarzyszyło jej realne zwiększenie skali działań lub ich lepsza widoczność. W szerszym ujęciu pytanie to potwierdzało, że zmiany w obszarze edukacji obywatelskiej miały charakter ewolucyjny, a nie transformacyjny, co dobrze korespondowało z ogólnymi wnioskami z analizy całego badania.



5.1. HOLISTYCZNE WNIOSKI Z ANALIZY DYNAMIKI ZMIAN (2023–2025)

Analiza porównawcza wyników badań z lat 2023–2025 pozwalała stwierdzić, że zmiany w zakresie świadomości społecznej, postaw obywatelskich oraz percepcji roli społeczeństwa obywatelskiego miały charakter złożony, wielowymiarowy i nierównomierny. Badany okres nie przyniósł jednego dominującego trendu, lecz ujawnił różne tempa i kierunki zmian w poszczególnych obszarach, co wskazywało na proces stopniowego, lecz niejednolitego dojrzewania postaw obywatelskich.

W obszarze podstawowej świadomości i wiedzy obserwowano umiarkowany, lecz konsekwentny wzrost rozpoznawalności kluczowych pojęć związanych ze społeczeństwem obywatelskim. Pojęcia te coraz częściej funkcjonowały w deklaracjach respondentów, jednak zmiana ta miała głównie charakter językowy i deklaracyjny. Równolegle utrzymywał się wysoki poziom niepewności w samoocenie wiedzy, co wskazywało, że wzrost rozpoznawalności nie był równoznaczny z pogłębieniem rozumienia mechanizmów obywatelskich.

W pytaniach dotyczących edukacji obywatelskiej i źródeł wiedzy widoczna była stabilizacja odpowiedzi, bez wyraźnych przełomów. Respondenci coraz częściej wskazywali na kontakt z tematyką obywatelską, jednak brak było sygnałów świadczących o systemowym i spójnym charakterze tego procesu. Edukacja obywatelska była obecna fragmentarycznie i nie stanowiła dominującego źródła kompetencji obywatelskich.

W zakresie postaw wobec demokracji i roli społeczeństwa obywatelskiego utrzymywało się wysokie poparcie normatywne dla idei aktywności obywatelskiej jako elementu systemu demokratycznego. Jednocześnie w latach 2023–2025 następowało stopniowe różnicowanie ocen, co oznaczało, że respondenci coraz częściej formułowali zróżnicowane i krytyczne stanowiska, zamiast odpowiedzi neutralnych lub niejednoznacznych.

W obszarze praktyki obywatelskiej badanie wykazało relatywnie wysoki poziom deklarowanego zaangażowania w różne formy aktywności społecznej, który w części pytań wykazywał tendencję wzrostową. Charakterystyczne było jednak to, że aktywność ta często funkcjonowała poza ramą pojęciową społeczeństwa obywatelskiego. Respondenci działali, angażowali się i uczestniczyli w inicjatywach, nie zawsze identyfikując swoje działania jako element szerszego systemu obywatelskiego.

Największą dynamikę zmian oraz największy rozstrzał odpowiedzi odnotowano w pytaniach dotyczących poczucia sprawczości – zarówno na poziomie indywidualnym, jak i zbiorowym. W latach 2023–2025 widoczny był proces przechodzenia od dominującej niepewności ku polaryzacji ocen. Zmniejszał się udział odpowiedzi „trudno powiedzieć”, a rosła liczba odpowiedzi jednoznacznych, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Nie prowadziło to jednak do konsensusu co do realnego wpływu społeczeństwa obywatelskiego na decyzje publiczne.

W pytaniach opartych na osobistym doświadczeniu zmiany ujawniła się trwała luka pomiędzy działaniem a jego postrzeganą skutecznością. Znaczna część respondentów nie identyfikowała swojego zaangażowania z wyraźnymi efektami, co wskazywało na ograniczoną widoczność rezultatów działań obywatelskich oraz brak czytelnych mechanizmów informacji zwrotnej. Jednocześnie utrzymywała się grupa respondentów deklarujących realne doświadczenie sprawczości, co potwierdzało silne zróżnicowanie indywidualnych ścieżek obywatelskich.

W ujęciu całościowym dynamika zmian w latach 2023–2025 nie potwierdzała ani tezy o kryzysie obywatelskości, ani o jej jednoznacznym wzmocnieniu. Badany okres należało interpretować jako fazę przejściową, charakteryzującą się równoległym wzrostem aktywności, umiarkowanym rozwojem świadomości pojęciowej oraz narastającą polaryzacją ocen skuteczności działań obywatelskich. Zmniejszała się bierność i niepewność, lecz nie pojawiło się powszechne poczucie realnego wpływu. Holistycznie wyniki badania wskazywały, że kluczowym wyzwaniem nie była skala zaangażowania społecznego, lecz brak spójności pomiędzy wiedzą, działaniem i doświadczeniem efektu. Społeczeństwo obywatelskie funkcjonowało w praktyce, jednak jego znaczenie jako trwałego i skutecznego aktora życia publicznego pozostawało nie w pełni ugruntowane w świadomości społecznej. Dynamika zmian ujawniała zatem proces stopniowego dojrzewania obywatelskości, który nie osiągnął jeszcze fazy stabilizacji ani jednoznacznej konsolidacji.

Uzupełniając powyższe wnioski o perspektywę statystyczną, należy podkreślić, że obserwowane zmiany w latach 2023–2025 dotyczyły nie tylko wartości średnich, lecz również struktury rozkładów odpowiedzi oraz stopnia ich zróżnicowania. W wielu obszarach badania wzrost lub spadek określonych wskaźników nie był powiązany z jednoczesnym zmniejszeniem rozproszenia odpowiedzi, co wskazywało, że procesy zachodzące w świadomości społecznej nie prowadziły do ujednolicenia postaw, lecz raczej do ich różnicowania i krystalizacji.

W pytaniach dotyczących świadomości pojęciowej i deklaratywnej wiedzy wzrost odsetka odpowiedzi pozytywnych następował przy relatywnie stabilnym rozkładzie odpowiedzi negatywnych. Oznaczało to, że średnie wartości ulegały przesunięciu, jednak odchylenie standardowe pozostawało na zbliżonym poziomie, co sugerowało utrzymywanie się dwóch względnie trwałych grup respondentów. Z perspektywy analitycznej wskazywało to, że zmiana miała charakter addytywny – do grupy osób świadomych dołączały kolejne jednostki – a nie transformacyjny, prowadzący do zaniku postaw odmiennych.

Podobny mechanizm widoczny był w pytaniach odnoszących się do postrzegania znaczenia społeczeństwa obywatelskiego dla demokracji. Choć średnie poparcie dla tej idei utrzymywało się na wysokim poziomie, rozkład odpowiedzi wskazywał na utrwaloną dyspersję ocen, w której obok odpowiedzi jednoznacznie pozytywnych funkcjonowała grupa respondentów wyrażających sceptycyzm lub ambiwalencję. Brak istotnego spadku rozproszenia sugerował, że normatywna akceptacja idei nie przekładała się automatycznie na jednolitość interpretacyjną.

Najwyższe wartości rozproszenia, a tym samym najwyższe odchylenia standardowe, odnotowywano konsekwentnie w pytaniach dotyczących poczucia sprawczości i realnego wpływu. W tych obszarach zmiany średnich wartości odpowiedzi szły w parze z narastającą polaryzacją, a nie z konwergencją postaw. Spadek udziału odpowiedzi neutralnych nie prowadził do koncentracji wokół jednej dominującej oceny, lecz do przesunięcia respondentów ku skrajnym stanowiskom. Statystycznie oznaczało to, że zmniejszenie niepewności następowało kosztem wzrostu dyspersji. W pytaniach opartych na osobistym doświadczeniu skuteczności działań obywatelskich rozkłady odpowiedzi charakteryzowały się szczególną stabilnością w czasie. Pomimo niewielkich zmian wartości średnich, miary rozproszenia pozostawały wysokie, co wskazywało na trwały charakter zróżnicowania doświadczeń. Oznaczało to, że dynamika zmian dotyczyła raczej przesunięć proporcji pomiędzy istniejącymi kategoriami odpowiedzi niż fundamentalnej zmiany struktury ocen.

Z perspektywy całościowej analiza odchyleń i rozkładów potwierdzała, że procesy zachodzące w latach 2023–2025 miały charakter asymetryczny. Wzrosty obserwowane w niektórych wskaźnikach nie prowadziły do homogenizacji postaw społecznych, lecz do równoległego współlistnienia odmiennych orientacji obywatelskich. Społeczeństwo badane nie przesunęło się jako całość w jednym kierunku, lecz różne jego segmenty reagowały w odmienny sposób na te same bodźce społeczne i polityczne.

W ujęciu metodologicznym oznaczało to, że kluczowym rezultatem badania nie była zmiana poziomu przeciętnego respondenta, lecz utrwalenie zróżnicowania postaw. Wysokie i stabilne wartości rozproszenia w wielu pytaniach wskazywały, że społeczeństwo obywatelskie w badanym okresie rozwijało się jako zjawisko pluralistyczne, pozbawione jednej dominującej narracji interpretacyjnej. Dynamika zmian polegała więc nie na konwergencji opinii, lecz na ich stopniowym porządkowaniu i wyostrzaniu.



5.2. REKOMENDACJE Z ANALIZY DYNAMIKI ZMIAN (2023–2025)

Analiza przekrojowa wyników badań z lat 2023–2025 wskazywała, że kluczowym wyzwaniem dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego nie był brak aktywności społecznej ani deficyt normatywnego poparcia dla idei obywatelskości, lecz utrzymujące się wysokie zróżnicowanie postaw oraz brak spójności pomiędzy wiedzą, działaniem i doświadczeniem efektu. W związku z tym rekomendacje formułowane na podstawie badania powinny koncentrować się nie na zwiększaniu intensywności działań, lecz na redukcji dyspersji interpretacyjnej i wzmocnieniu czytelności mechanizmów wpływu. W pierwszej kolejności rekomendowane było przesunięcie ciężaru edukacji obywatelskiej z poziomu pojęciowego na poziom funkcjonalny. Analiza rozkładów odpowiedzi wskazywała, że wzrost rozpoznawalności terminów nie prowadził do spadku odchylenia standardowego w zakresie samooceny wiedzy ani poczucia sprawczości. Oznaczało to konieczność projektowania działań edukacyjnych, które wprost łączyłyby wiedzę obywatelską z konkretnymi mechanizmami decyzyjnymi, pokazując w sposób czytelny, w jaki sposób działania obywatelskie mogą przekładać się na realne decyzje publiczne.

Drugim kluczowym kierunkiem rekomendacji było zwiększenie widoczności efektów działań obywatelskich. Wysokie i stabilne rozproszenie odpowiedzi w pytaniach opartych na osobistym doświadczeniu skuteczności wskazywało, że brak poczucia sprawczości wynikał częściej z ograniczonej informacji zwrotnej niż z braku zaangażowania. Rekomendowane było zatem systemowe wzmacnianie mechanizmów komunikowania rezultatów działań obywatelskich, w tym prezentowania zarówno efektów bezpośrednich, jak i pośrednich, długofalowych.

Kolejnym obszarem działań było wzmacnianie instytucjonalnych kanałów partycypacji, przy jednoczesnym uproszczeniu ich struktury i zasad funkcjonowania. Analiza wskazywała, że utrzymywanie się wysokiej dyspersji ocen wpływu społeczeństwa obywatelskiego było pochodną złożoności i nieprzejrzystości procesów decyzyjnych. Rekomendowane było rozwijanie form partycypacji, które pozwalałyby uczestnikom jednoznacznie identyfikować moment wejścia obywateli w proces decyzyjny oraz jego realne konsekwencje.

stotnym wnioskiem płynącym z analizy było również to, że zwiększanie aktywności obywatelskiej bez równoległego wzmacniania poczucia sprawczości może prowadzić do utrwalenia sceptycyzmu. W związku z tym rekomendowane było projektowanie działań obywatelskich w taki sposób, aby ich skala, cele i potencjalne rezultaty były adekwatne do oczekiwań uczestników. Działania o charakterze symbolicznym, pozbawione realnego przełożenia na decyzje publiczne, powinny być wyraźnie odróżniane od mechanizmów faktycznego wpływu.

Z perspektywy strategicznej rekomendowane było odejście od jednolitych narracji obywatelskich na rzecz podejścia uwzględniającego trwałe zróżnicowanie postaw społecznych. Analiza odchyleń standardowych wskazywała, że społeczeństwo obywatelskie rozwija się jako zjawisko pluralistyczne, w którym różne grupy reagują odmiennie na te same bodźce. Rekomendacje systemowe powinny zatem uwzględniać potrzebę segmentacji odbiorców działań obywatelskich i dostosowywania narzędzi do zróżnicowanych poziomów wiedzy, doświadczenia i oczekiwań.

Całościowo rekomendacje te zmierzały do zmniejszenia luki pomiędzy działaniem a jego społecznym znaczeniem, która została zidentyfikowana jako centralny problem analizowanego okresu. Wnioski z analizy przekrojowej wskazywały, że dalszy rozwój społeczeństwa obywatelskiego wymaga nie tyle intensyfikacji aktywności, ile zwiększenia jej czytelności, przewidywalności i rozpoznawalności efektów, co w dłuższej perspektywie może prowadzić do redukcji zróżnicowania ocen i wzmocnienia trwałego poczucia sprawczości obywatelskiej.

W ujęciu końcowym rekomendacje sformułowane na podstawie analizy przekrojowej nie powinny być traktowane jako zbiór odrębnych działań, lecz jako spójny kierunek interwencji systemowej, odpowiadający na zidentyfikowaną dynamikę zmian. Wyniki badania jednoznacznie wskazywały, że dalszy rozwój społeczeństwa obywatelskiego zależał w większym stopniu od jakości i czytelności procesów obywatelskich niż od samej skali podejmowanych działań. Redukcja rozproszenia postaw, obniżenie poziomu niepewności interpretacyjnej oraz stopniowe wzmacnianie poczucia realnej sprawczości wymagały konsekwentnego łączenia edukacji, praktyki i informacji zwrotnej w jeden zintegrowany model funkcjonowania obywatelskości. Tylko w takim ujęciu możliwe było przejście od pluralistycznego, lecz rozproszonego obrazu aktywności obywatelskiej do bardziej stabilnej i ugruntowanej kultury uczestnictwa w życiu publicznym.

6. ZAKOŃCZENIE

Niniejszy raport stanowi podsumowanie wieloletniego badania poświęconego świadomości społecznej oraz postawom wobec społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, realizowanego w latach 2023–2025. Jego celem było uchwycenie nie tylko bieżącego stanu wiedzy i deklaracji respondentów, lecz przede wszystkim dynamiki zmian zachodzących w czasie, z uwzględnieniem zróżnicowania postaw, doświadczeń oraz ocen skuteczności działań obywatelskich.

Przeprowadzona analiza wykazała, że badany okres nie przyniósł jednoznacznego przesunięcia w jednym kierunku. Zamiast tego ujawnił proces stopniowego kształtowania się obywatelskości, w którym wzrost aktywności społecznej i większa obecność tematów obywatelskich w debacie publicznej nie zawsze szły w parze z pogłębionym rozumieniem pojęć oraz powszechnym poczuciem realnej sprawczości. Społeczeństwo obywatelskie funkcjonowało jako obszar żywy i dynamiczny, lecz jednocześnie wewnętrznie zróżnicowany i niejednorodny w odbiorze.

Szczególnie istotnym wnioskiem płynącym z badania była identyfikacja luki pomiędzy działaniem a jego postrzeganym efektem. Respondenci często deklarowali zaangażowanie w różne formy aktywności obywatelskiej, jednak doświadczenie realnej zmiany pozostawało niejednoznaczne. Wysoki poziom rozproszenia odpowiedzi oraz utrzymujące się odchylenia w ocenach wskazywały, że wyzwaniem nie była skala aktywności, lecz czytelność procesów decyzyjnych oraz widoczność rezultatów działań obywatelskich.

Raport pokazuje również, że zmiany zachodzące w świadomości społecznej miały charakter selektywny i nierównomierny. W niektórych obszarach następowało stopniowe porządkowanie postaw i redukcja niepewności, w innych natomiast utrzymywała się polaryzacja ocen. Taki obraz potwierdzał, że rozwój społeczeństwa obywatelskiego nie jest procesem liniowym, lecz złożonym i długofalowym, wymagającym konsekwentnych działań opartych na rzetelnej diagnozie społecznej.

Przedstawione w raporcie wnioski i rekomendacje nie powinny być traktowane jako zamknięcie dyskusji, lecz jako punkt odniesienia dla dalszych analiz, działań i debat nad rolą obywateli w życiu publicznym. Badanie dostarcza podstaw empirycznych, które mogą być wykorzystane zarówno przez instytucje publiczne, organizacje pozarządowe, jak i środowiska edukacyjne w procesie projektowania działań wzmacniających jakość uczestnictwa obywatelskiego i jego realną skuteczność.

